

Ю. П. Мельник

orcid.org/0000-0002-0392-4941

заступник начальника управління аграрної політики
Одеської обласної державної адміністрації

ПОЛІТИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Побудова сучасної цілісної політичної системи України на плацдармі принципів і механізмів функціонування демократичної соціальної правової держави не можлива без урахування значення ролі реалізації виборчого права українськими громадянами. Процес легітимного обрання органів виконавчої влади та глави держави має бути всебічно забезпечений з економічної точки зору та відбуватися в рамках діючого законодавства й обов'язкового контролю усіх його суб'єктів.

Необхідність існування всебічного контролю над проведенням виборів обґрунтовується складністю та багатоступеневістю проведення виборів, обов'язковістю розуміння всіма учасниками виборчого процесу легітимно правильного результату обрання майбутнього керівництва країни. Однак існування діючих заходів спостереження та юридична відповідальність учасників виборів не завжди є достатніми механізмами стримання ситуації підроблення їх результатів.

Дослідження політичної відповідальності суб'єктів виборчого процесу у зазначеному курсі як інструменту досягнення проведення виборів на високому організаційному та легітимному рівнях набуває особливої актуальності. Політичним та юридичним аспектам проведення виборів в Україні, особливостям зарубіжного регулювання виборчого законодавства приділено чимало уваги у працях українських та зарубіжних вчених, серед яких Т.В. Астахова, С.А. Авак'ян, В.М. Бучин, І. Васильєв, В.К. Григор'єв, Р.К. Давидов, О.Б. Ковальчук, Л.М. Козодой, С.М. Наумкіна, М.І. Ставнійчук та інші. Необхідно підкреслити, що вивчення політичної відповідальності як одного з основних чинників регулювання та стримання здійснення правопорушень учасниками виборчого процесу є недостатнім і потребує проведення подальших досліджень.

Метою статті є дослідити політичну відповідальність суб'єктів виборчого процесу в контексті проведення виборів в Україні.

Згідно ст. 20 Виборчого кодексу України «виборчий процес – це здійснення суб'єктами виборчого процесу виборчих процедур, пов'язаних із підготовкою і проведенням відповідних виборів, встановленням та офіційним оголошенням (офіційним оприлюдненням) їх результатів» (Виборчий кодекс, 2019). Відповідно до положень ст. 22 Виборчого кодексу України до суб'єктів виборчого процесу відносяться:

- 1) виборець, який має право голосу на відповідних виборах;
- 2) виборча комісія, уповноважена здійснювати підготовку і проведення відповідних виборів;
- 3) партія (організація партії), яка висунула кандидатів на відповідних виборах;
- 4) кандидат, зареєстрований для участі у відповідних виборах;
- 5) офіційний спостерігач від кандидата чи партії (організації партії)-суб'єкта відповідного виборчого процесу або від громадської організації (Виборчий кодекс, 2019).

Ґрунтуючись на існуючих точках зору щодо поняття та особливостей застосування політичної відповідальності, необхідно зазначити, що нині політична відповідальність розуміється як вид соціальної відповідальності, яка існує на стику юридичної та морально-етичної відповідальності суб'єктів політичного процесу за вчинення протиправних дій чи аморальних проступків. Особливостями політико-правової відповідальності є механізм її застосування як додаткової санкції до юридичної відповідальності і як відповідальності, яка одночасно має санкції в конституційному праві і морально-етичні наслідки та політичну реакцію суспільства. Особливостями морально-політичної відповідальності є підстави її настання (порушення

присяги, етичних норм) та законодавчо непередбачені санкції (суспільний осуд, недовіра, не переобрання на наступний термін).

Політична відповідальність суб'єктів виборчого процесу може наступати у формі дії чи бездіяльності, бути індивідуальною чи колективною, мати перспективний чи ретроспективний характер. Неодмінним об'єктом посягання при здійсненні політичного правопорушення, санкціями якого є політична відповідальність, є дії, спрямовані проти діючої легітимної влади, територіальної цілісності і суверенітету України. Об'єктом посягання суб'єктів виборчого процесу є безпосередні порушення виборчого та конституційного права, спрямовані на спотворення результатів виборів.

Одним із основних суб'єктів виборчого процесу є політичні партії та кандидати, які балотуються на політичних виборах. Підставами політичної відповідальності політичних партій є політична бездіяльність, незаконна діяльність, спрямована проти територіальної цілісності та суверенітету, нездійснення програмних передвиборчих обіцянок, аморальна чи неетична поведінка, а санкціями слугують заборона діяльності, анулювання реєстраційного свідоцтва, суспільний осуд, критика з боку ЗМІ, громадських організацій, виборців, суспільства, непереобрання на новий термін, публічне визнання своїх помилок, акції громадської непокори тощо.

Основними видами політико-правової відповідальності політичних партій є заборона діяльності політичної партії та анулювання свідоцтва політичної партії. Законом України «Про політичні партії» передбачений державний контроль за діяльністю політичних партій і санкції у разі невиконання положень чинного законодавства. Згідно ст. 19 вказаного нормативно-правового акту передбачені попередження про недопущення незаконної діяльності та заборона політичної партії. Згідно ст. 24 у випадку виявлення недостовірних відомостей у поданих на реєстрацію документах політичної партії, невисування політичною партією своїх кандидатів по виборах Президента України та виборах народних депутатів України протягом десяти років орган, який зареєстрував політичну партію, має звернутися до суду з поданням про анулювання реєстраційного свідоцтва. Вказана процедура передбачає судовий порядок за ініціативою Міністерства юстиції України.

Згідно положень ст. 37 Конституції України та Закону України «Про політичні партії в Україні» утворення і діяльність політичних партій забороняється, якщо їх дії спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, підрив безпеки держави, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, посягання на здоров'я населення.

В Україні ставлення до заборони діяльності політичних партій не завжди було однаковим. Загострення політичної ситуації у країні в останнє десятиріччя викликало необхідність більш суворого ставлення до діяльності проросійських і пронаціоналістських політичних організацій та їх заборону на законодавчому рівні. Події в Криму та на Сході країни у 2014 році призвели до винесення постанови Окружним адміністративним судом міста Києва щодо заборони діяльності партії «Руська Єдність» 30 березня 2014 року, а 13 травня 2014 року – «Руського Блоку».

У травні 2014 року за ініціативою в.о. Президента України О.В. Турчинова Міністерство юстиції розпочало перевірку діяльності «Комуністичної партії України». 8 червня 2014 року після подання документів голови Служби безпеки України В. Наливайченком Міністерство юстиції України та Реєстраційна служба України звернулися з позовом до Адміністративного окружного суду м. Києва щодо заборони діяльності «Комуністичної партії України».

9 квітня 2015 року Верховна Рада ухвалила проект Закону «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні і заборону пропаганди їхньої символіки», положення якого стали основними для визнання незаконності діяльності «Комуністичної партії України». Нині доля «Комуністичної партії України» залишається досі не вирішеною судовими інстанціями, спроби її участі у виборчому процесі відхиляються Центральною виборчою комісією.

Поряд із вказаними політичними партіями діяльність «Партії Шарія» та опозиційної платформи «За життя» викликали занепокоєння громадськості та політичних сил, що призвело до подання звернення про заборону їх діяльності громадськими організаціями 30 липня

2020 року до Громадської ради при Міністерстві юстиції України. На їхню думку, діяльність вказаних партій шкодить громадській безпеці, не відповідає вимогам Закону «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Паралельними подіями стало подання позову 23 липня 2020 року В. Шарія до Адміністративного окружного суду м. Києва про зобов'язання Міністерства юстиції України звернутися до суду з позовом про заборону діяльності політичної партії «Партія Шарія».

Зрозумілим є той факт, що вказані політичні сили несуть саме політико-правову відповідальність. Можна припустити, що їхня діяльність спрямована на підрив діючої влади, територіальної цілісності та суверенітету України. Такі самі міркування можуть застосовуватися і щодо осіб, зареєстрованих як кандидати на відповідних політичних виборах.

Підставою для анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії може бути її політична бездіяльність. Безперечно, невиконання політичною партією однієї зі своїх основних функцій (участь у передвиборчих перегонах) протягом тривалого терміну викликає настання політичної відповідальності. Політична бездіяльність політичної партії йде в розріз із метою її створення та тими функціями, які на неї покладаються як на інститут громадянського суспільства. Крім того, вказані дії вводять в оману електорат, відволікають від здійснення правильного політичного вибору, фактично можуть прирівнюватися до нездійснення передвиборчих обіцянок і програм політичними партіями чи діячами, адже вони не мають на меті їх реалізацію.

В Україні станом на 1 січня 2020 року зареєстровано 349 політичних партій (Відомості, 2020). Кількість партій-суб'єктів виборчого процесу на позачергових виборах 2019 року станом на 21 липня 2019 року складала 65 (Кількісні характеристики, 2019), на виборах у місцеві ради 2020 року кількість зареєстрованих партій склала 144 (Місцеві ради, 2020).

Така низька кількість партій, які реально беруть участь у виборчому процесі, порівняно із зареєстрованою кількістю свідчить про те, що багато з них були створенні в якості «технічних», «віртуальних», не діють, а з точки зору О.С. Фокіної «перебувають у стадії становлення, зменшили вплив на політику після численних розколів і функціонують лише на низовому рівні, є скоріше структурами громадянського суспільства, ніж політичної системи» (Фокіна, 2014, с. 41).

Згідно даних реєстру судових рішень України Міністерство юстиції України станом на 1 лютого 2020 року подало 48 позовів щодо анулювання реєстрації політичних партій з приводу невисування своїх кандидатів на виборах Президента України та виборах народних депутатів України. Механізм представницької демократії здійснення влади народом передбачає вільний вибір представників останнього, здебільшого ґрунтуючись на перевагах оцінки політичних програм партій та окремих кандидатів, вірі в політичні обіцянки та краще майбутнє.

Тенденція формування партійних програм, передвиборчих лозунгів та обіцянок, свідчить про застосування «політичного маркетингу» з метою задоволення інтересів широких мас населення чи спрямованих на задоволення конкретного сегменту інтересів, а не на вироблення дійсних стратегічних програм економічного та політичного розвитку нашої країни. Відповідно до міркувань Л.І. Риженкової «диференціація і збільшення кількості різних громадянських ініціатив, активізація дрібних громадських груп ставлять партії перед необхідністю враховувати переконання і пропозиції досить широкого спектру. Результатом є інтеграція ціннісних засад різних громадських груп до конгломерату політичних програмних пріоритетів політичних партій» (Риженкова, 2013, с. 173).

Використання «програмних повторень» у політичних кандидатів і партій під час передвиборчих перегонів створюють ситуацію ускладнення надання виборцями політичних переваг. Прикладами відсутності програмної унікальності політичних партій і кандидатів під час парламентських виборів 2019 року є текстуальний збіг із програмами основного партійного лідера (політична програма О. Безуглого, партія «Слуга народу»), запозичення текстів законодавчих актів (Б. Рогаченко, член «Аграрної партії України»), співпадіння з програмами однопартійців чи інших партій і кандидатів (політична програма А. Марчевського, партія «Опозиційна платформа – за життя») тощо.

Розповсюдженою є ситуація надання завищених чи «розмитих» передвиборчих обіцянок, здійснення яких є не можливим у короткий термін перебування на провладних посадах:

«обрання нового політичного курсу», «економічний ріст», «зниження тарифів до рівня справедливих», «життя по-новому», «подолання корупції» тощо. Слушною є думка І.В. Халдай, що «свідоме або ситуаційне ухилення партіями від реалізації проголошених програм сприяє поступовій втраті інтересу електорату до політичних відносин у країні та довірі виборців до влади загалом» (Халдай, 2009, с. 341). Частою стає й ситуація зміни політичної партії чи перехід зі складу однієї партії до іншої, навіть незважаючи на обрання на виборчу посаду від конкретної політичної сили та гарантування під час проведення політичної агітації виконання єдиної партійної політичної програми.

Цікавим є і приклад вибору критеріїв при здійсненні переобрання на другий термін політичних кандидатів – суспільна точка зору щодо достатнього зловживання народним обранцем владою у попередній період перебування на виборчій посаді. У такому випадку йдеться про народних обранців, які не здійснили своїх політичних обіцянок, не виконували своїх посадових обов'язків належним чином, були задіяні в явно корумпованих схемах та економічних махінаціях. На думку Г.О. Колісника, «постійна зміна вищих посадових осіб не дозволяє відстежувати послідовності у виконанні обіцянок, призводить до розсіювання відповідальності, а також невизначеними лишаються пріоритети державної політики, національні орієнтири та інтереси» (Колісник, 2009).

Складається суспільне враження, що після виборів політики можуть не здійснювати свої передвиборчі політичні обіцянки, а електорат фактично позбавлений права контролювати чи вплинути на вказаний процес. У такому контексті законодавчо передбачена конституційно-правова відповідальність за зміну політичної фракції у парламенті, висловлення недовіри депутатам місцевих органів влади залишаються єдиними дієвими політико-правовими санкціями.

Крім зовнішніх форм вияву політичної відповідальності політичних партій, заслуговують на увагу й внутрішньопартійні підстави її настання. Р. Шай до проблемних ситуацій внутрішньопартійної діяльності політичних партій відносить «відсторонення місцевих організацій від формування списку кандидатів, внутрішньопартійний розкол через існування двох і більше партійних лідерів, вилучення кандидатів з виборчого списку партії чи блоку» (Шай, 2016, с. 284).

Доповненням зазначеного переліку може стати наведення прикладу ще й внутріпартійної відповідальності окремого члена політичної партії за аморальні та незаконні вчинки. При цьому варто погодитися з точкою зору Є.О. Джалилова стосовно того, що «політична партія не може нести політичну відповідальність за окремі незаконні дії своїх членів» (Джалилова, 2012, с. 8). Тому необхідно відокремлювати політичну відповідальність членів політичної партії та самої політичної партії як інституту громадянського суспільства.

Системний підхід дослідження особливостей колективної та індивідуальної політичної відповідальності на прикладі політичних партій дав змогу виділити статутну, внутрішньопартійну політичну відповідальність членів політичної партії. Для більшої аргументації виводової приналежності статутної відповідальності до політичної відповідальності необхідно конкретизувати її підстави: грубе порушення політичної програми партії, перехід до іншої політичної партії після обрання, завдання значної шкоди неетичною поведінкою репутації чи діяльності політичної партії.

Додатковими прикладами політичної відповідальності політичних партій, які наводяться в сучасній політологічній думці, є точки зору Ю.А. Нисневича та Ю.А. Євтюхіна. На переконання Ю.А. Нисневича «партії також повинні нести політичну відповідальність перед виборцями за професіоналізм, підготовку до управління справами держави, моральні та етичні якості кандидатів як на обрання, так і на призначення на політичні посади в системі публічної влади» (Нисневич, 2013, с. 64). Ю.А. Євтюхин зазначає, що «необхідно поставити питання щодо юридичної відповідальності партій за добросовісність її кандидатів у вигляді позбавлення її можливості висувати кандидата на позачергових виборах» (Євтюхин, 2017).

Тому доцільно виділяти окрему політичну відповідальність політичної партії та членів політичної партії. Крім вказаних, підставами політичної відповідальності політичних партій може бути статутна відповідальність її членів, відповідальність партії за професійні та моральні якості її висуванців.

Противаговим суб'єктом політичної відповідальності політичних партій є представники електорату, виборці, які недбало чи некритично зробили свій політичний вибір чи не взяли участі у виборчому процесі, не дивлячись на наявність у них такого права. Як слушно зазначають Д.В. Ковальова, А.Б. Пономаренко, «політична відповідальність народу є колективною і складається з індивідуальної відповідальності кожного представника свого народу» (Ковальова, Пономаренко, 2019, с. 36).

Колективний та індивідуальний характер такої відповідальності залежатимуть від дослідження її аспектів. Ретроспективна відповідальність перед прийдешніми поколіннями та історична відповідальність будуть виникати за настання відповідальності «народу» як цілісного суб'єкта через важкість визначення конкретного суб'єкта відповідальності. Політична відповідальність народу за майбутній вдалий політичний вибір буде мати індивідуальний характер, відповідальним суб'єктом буде окремих громадянин, який міг і мав право брати участь у виборчому процесі. Сучасний політичний вибір конкретного індивіда пов'язаний у часовому вимірі з ретроспективною відповідальністю усього народу за сучасні історичні події.

На думку В.М. Ярошенко, «оскільки народ не може бути суб'єктом якої-небудь формалізованої (правової) відповідальності, то народ загалом, як і конкретні громадяни, несуть неформалізовану відповідальність перед тими органами державної влади, які вони сформували, відчуваючи на собі результати їхнього владарювання» (Ярошенко, 2016, с. 58).

Дослідження проблеми політичної відповідальності виборців дозволило виокремити фактори формування багаторічної «тотальної» недовіри виборців і виникнення низької особистої відповідальності виборців за не взяття участі у виборах: зміни форми державного правління і у виборчому процесі, велика кількість партій і швидкі зміни у їх складі, потужні політичні технології, невиконання передвиборчих обіцянок тощо. Усе вказане відбивається на виборі електорату, який раз за разом робить невдалий вибір на користь недостойних кандидатів і не розуміє його наслідків.

Основною підставою політичної відповідальності виборців є неявка на вибори та нездійснення політичного вибору. Тому частина виборців отримує новообрану владу, не здійснивши свого права обирати. Тенденція зниження явки виборців на президентські вибори 2019 року 62% (2014 рік – 59,48%), на вибори у Верховну Раду України 2019 року – 9,8% (2014 рік – 51,9%), місцеві вибори 2020 року – 37% (2015 рік – 49,3%). Дані Офіційного сайту ЦВК свідчать не тільки про ступінь недовіри електорату, а й про необхідність підвищення політичної свідомості та усвідомлення політичної відповідальності за такі дії. Не дивлячись на вказане, у такому контексті конституційне право виборців обирати може розглядатися не як право, а як обов'язок. Відсутність волевиявлення виборця на виборах може розглядатися як його політична відповідальність перед суспільством за неправильно обраного кандидата чи партію.

Відповідно до ст. 3 Виборчого кодексу як незалежні органи адміністрування виборчих процесів, які відповідно до своїх повноважень забезпечують здійснення визначених Конституцією України основних принципів виборчого права, засад виборчого процесу, реалізацію виборчих прав громадян України, підготовку та проведення виборів, діють виборчі комісії, до яких належать центральна виборча комісія, окружні виборчі комісії, територіальні виборчі комісії, дільничні виборчі комісії. Положеннями Виборчого кодексу України досить ретельно прописаний механізм відповідальності виборчих комісій і їх членів. На жаль, регламентація їх політичної відповідальності не знайшла свого відображення у вказаному нормативно-правовому акті, як і в інших нормативно-правових актах України.

Вивчення системи побудови виборчих комісій в Україні дає змогу виокремити внутрішню та зовнішню політичну відповідальність її членів, особливості політичної відповідальності складу Центральної виборчої комісії як постійно діючого колегіального державного органу, члени якого мають статус посадових осіб. Члени виборчої комісії несуть юридичну відповідальність за свої дії. За своїм статусом залежно від рівня виборчої комісії вони можуть бути посадовими особами, представниками громадських організацій, які тимчасово здійснюють повноваження члена виборчої комісії в робочому порядку тощо. Відповідно до ст. 38 Виборчого кодексу на членів виборчих комісій (крім членів Центральної виборчої комісії) не поширюється дія законодавства з питань запобігання корупції.

Аналіз законодавчих норм Виборчого кодексу України та Закону України «Про Центральну виборчу комісію» (Закон, 2019) дає змогу стверджувати, що під час проведення виборів члени виборчої комісії несуть загальну політичну відповідальність, яка настає в сукупності з юридичною відповідальністю, наприклад у разі спотворення результатів виборів, безвідповідальної поведінки при підрахунку голосів, невиконання положень чинного законодавства щодо процесуальних особливостей організації виборчого процесу.

За поданням Президента України до Верховної Ради України Центральна виборча комісія може понести конституційну відповідальність у порядку ст. 85 Конституції України та ст. 311 Закону України «Про Центральну виборчу комісію» у вигляді прийняття постанови Верховною Радою України щодо дострокового припинення повноважень усього складу Центральної виборчої комісії. Такий захід було здійснено у 2019 році (Постанова ВРУ, 2019). Тому порівняння застосування видів політичної відповідальності до органів публічної влади та Центральної виборчої комісії показує наявність однакового механізму політичної відповідальності – політико-правова відповідальність у вигляді розпуску за неналежне виконання своїх функціональних обов'язків, морально-політична відповідальність у вигляді суспільного осуду та недовіри. Морально-політична та релігійно-політична відповідальність можуть застосовуватися до політичної партії, конкретного члена політичної партії, виборчої комісії, офіційних спостерігачів.

Положеннями ст. 38 Виборчого кодексу та ст. 8 Закону України «Про Центральну виборчу комісію», статутами політичних партій передбачається складання присяги. Порушення присяги членом виборчої комісії, членом політичної партії може тягнути за собою виключення зі складу виборчої комісії, складу членів політичної партії, настання не тільки юридичної, але й морально-політичної відповідальності. Вказана відповідальність має ознаки індивідуальної політичної відповідальності та не може застосовуватися до усього складу зазначених суб'єктів політичного процесу.

Розділом 9 Виборчого кодексу України передбачені права та обов'язки офіційних спостерігачів, які ведуть спостереження за ходом виборчого процесу. Виявлення порушень і складанням відповідних актів є основними функціями офіційних спостерігачів, тому необхідність їх додаткової контрольної функції як суб'єктів виборчого процесу вважається безперечною.

Політична відповідальність офіційних спостерігачів може передбачатися за недбале ставлення до виборчого процесу та упущення випадків спотворення результатів виборів, порушення законодавства під час голосування та підрахунку голосів, спотворення фактів порушення законодавства з метою визнання виборів недійсними. Суспільний осуд вказаних дій є єдиною санкцією політичної відповідальності, яка може застосовуватися до вказаних суб'єктів виборчого процесу. Тому усі суб'єкти виборчого процесу можуть понести ту чи іншу форму політичної відповідальності.

Особливістю політичної відповідальності вказаних суб'єктів є наявність політико-правової відповідальності тільки у Центральної виборчої комісії, політичних партій та осіб, які зареєстрували себе в якості кандидатів на конкретних політичних виборах. Усі вказані суб'єкти, офіційні спостерігачі та виборці несуть морально-політичну відповідальність у вигляді дії чи бездіяльності. Відсутність законодавчо передбаченої політико-правової відповідальності у всіх суб'єктів виборчого процесу призводить до підвищеної кількості незначних процесуальних правопорушень під час голосування та підрахунку голосів, недбалого ставлення до виборчого процесу загалом.

Висновки. Різноманітність функціонального навантаження учасників виборчого процесу та багатогранність політичної відповідальності як політичного явища не тільки обґрунтовує актуальність проведеного дослідження, а й ставить задачі для подальшого вивчення особливостей застосування політичної відповідальності до учасників виборчого процесу.

Література

Виборчий кодекс від 19 грудня 2019 року № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2020, №№ 7, 8, 9, ст. 48.

Відомості щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 01.01.2020. *Офіційний сайт Міністерства юстиції України*. URL: <https://minjust.gov.ua/m/4561> (дата звернення: 08.11.2020).

Джалилов Э.А. Юридическая ответственность политических партий в Российской Федерации : автореф. дисс. канд. юрид. наук. Казань. 2012. 26 с.

Евтюхин Ю.А. Юридическая ответственность политических партий в избирательном процессе: перспективы правового регулирования. *Теория и практика общественного развития*. 2017. № 9. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskaya-otvetstvennost-politicheskikh-partiy-v-izbiratelnom-protssesse-perspektivu-pravovogo-regulirovaniya> (дата звернення: 08.11.2020).

Кількісні характеристики виборчої кампанії. *Офіційний сайт Центральної виборчої комісії*. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2019/wp001pt001f01=920.html> (дата звернення: 08.11.2020).

Ковальов Д.В., Пономаренко А.Б. Політична відповідальність народу. *Політичне життя*. 2019. № 1. С. 31–36.

Колісник Г.О. Консолідуєча сила становлення громадянського суспільства та його вплив на легітимність та ефективність державного управління. *Державне будівництво*. 2009. № 2. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/DeVu_2009_2_43.pdf (дата звернення: 08.11.2020).

Місцеві ради, депутати яких обираються за системою пропорційного представництва : місцеві вибори 25.10.2020. *Офіційний сайт Міністерства юстиції України*. URL: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/rvm008pt001f01=695pt00_t001f01=695.html (дата звернення: 08.11.2020).

Нисневич Ю.А. Політична відповідальність: інституційна постановка проблеми. *Поліс. Политические исследования*. 2013. № 4. С. 62–74.

Офіційний сайт Центральної виборчої комісії. URL: <https://www.cvk.gov.ua/> (дата звернення: 08.11.2020).

Про дострокове припинення повноважень усього складу Центральної виборчої комісії : Постанова Верховної Ради України від 3 вересня 2019 року № 90-IX. URL: <http://www.golos.com.ua/article/321737?fbclid=IwAR1iDrVCTI0YuTsNopc6lmJtxztupGcgYcNWgTdvoWiCgM2Qmvc3voY--Do> (дата звернення: 08.11.2020).

Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30 червня 2004 року № 1932-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 36, ст. 448.

Риженкова Л.І. Партиїно-громадська взаємодія як чинник розвитку сучасних політичних партій. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2013. Вип. 6(2). С. 172–176.

Фокіна О.С. Основні суперечності у формуванні інститутів громадянського суспільства в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2014. Випуск 14. С. 41.

Халдай І.В. Політична відповідальність влади як складник побудови правової держави. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / редкол.: С.В. Ківалов (керівник авт. кол.), Л.І. Кормич (ред.), М.А. Польовий (відп. секр.) [та ін.]; ОНЮОА, Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса, 2009. Вип. 37. С. 339–345.

Шай Р. Проблеми функціонування політичних партій в Україні та шляхи удосконалення їхньої діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 855. С. 282–286.

Ярошенко В.М. Політична відповідальність як чинник забезпечення демократичного розвитку в Україні. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Політологія. 2016. Т. 284. Вип. 272. С. 58–63.

References

Viborchij kodeks vid 19 grudnya 2019 r. № 396-IX. Vidomosti Verhovnoї Radi Ukraїni (VVR), 2020, №№ 7, 8, 9, st. 48.

Dzhalilov E.A. YUridicheskaya otvetstvennost' politicheskikh partij v Rossijskoj Federacii : avtoref dis kand. yurid. nauk. Kazan'. 2012. 26 s.

Nisnevich YU.A. Politichna vidpovidalnist': institucijna postanovka problemi. Polis. Politicheskie issledovaniya. 2013. № 4. S. 62–74.

Evtyuhin YU.A. YUridicheskaya otvetstvennost' politicheskikh partij v izbiratel'nom proces se: perspektivy pravovogo regulirovaniya. Teoriya i praktika obshchestvennogo razvitiya. 2017. № 9. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskaya-otvetstvennost-politicheskikh-partiy-v-izbiratelnom-protssesse-perspektivu-pravovogo-regulirovaniya> (data zvernennya: 08.11.2020).

Kovalov D.V., Ponomarenko A.B. Politichna vidpovidalnist' narodu. Politichne zhittya. 2019. № 1. S. 31–36.

YAroshenko V.M. Politichna vidpovidalnic' yak chinnik zabezpechennya demokraticnogo rozvitku v Ukraїni. Naukovi praci CHornomors'kogo derzhavnogo universitetu imeni Petra Mogili kompleksu "Kievo-Mogilyans'ka akademiya". Seriya: Politologiya. 2016. T. 284. Vip. 272. S. 58–63.

Oficijnij sajт Centralnoї viborchoї komisii. URL: <https://www.cvk.gov.ua/> (data zvernennya: 08.11.2020).

Pro dostrokovе pripinennya povnovazhen vsogo skladu Centralnoї viborchoї komisii: Postanova Verhovnoї Radi Ukraїni vid 3 veresnya 2019 roku. № 90-IX. URL: <http://www.golos.com.ua/article/321737?fbclid=IwAR1iDrVCTI0YuTsNopc6lmJtxztupGcgYcNWgTdvoWiCgM2Qmvc3voY--Do> (data zvernennya: 08.11.2020).

Pro centralnu viborchu komisiyu : Zakon Ukraїni vid 30 chervnya 2004 r. № 1932-IV. Vidomosti Verhovnoї Radi Ukraїni (VVR), 2004, № 36, st. 448.

Vidomosti shchodo zareestrovanih u vstanovlenomu zakonom poryadku politichnih partij stanom na 01.01.2020 r. Oficijnij sajt Ministerstva yusticii Ukraïni. URL: <https://minjust.gov.ua/m/4561> (data zvernennya: 08.11.2020).

Kilkisni charakteristiki viborchoï kampanii. Oficijnij sajt Centralnoï viborchoï komisii. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2019/wp001pt001f01=920.html> (data zvernennya: 08.11.2020).

Miscevi radi, deputati yakih obirayutsya za sistemoyu proporciynogo predstavnictva : miscevi vibori 25.10.2020. Oficijnij sajt Ministerstva yusticii Ukraïni. URL: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm008pt001f01=695pt00_t001f01=695.html (data zvernennya: 08.11.2020).

Fokina O.S. Osnovni superechnosti u formuvanni institutiv gromadyanskogo suspilstva v Ukraïni. Naukovij chasopis NPU imeni M.P. Dragomanova. 2014. Vipusk 14. S. 38–44. S. 41.

Rizhenkova L.I. Partijno-gromadska vzaemodiya yak chinnik rozvitku suchasnih politichnih partij. Filosofiya i politologiya v konteksti suchasnoï kulturi. 2013. Vip. 6(2). S. 172–176.

Haldaj I.V. Politichna vidpovidalnist' vladi yak skladova pobudovi pravovoï derzhavi. Aktualni problemi politiki : zb. nauk. pr. / redkol.: S.V. Kivalov (kerivnik avt. kol.), L.I. Kormich (red.), M.A. Polovij (vidp. sekr.) [ta in.]; ONYUA, Pivdenoukr. centr gender. problem. Odesa, 2009. Vip. 37. S. 339–345.

Kolisnik G.O. Konsoliduyucha sila stanovlennya gromadyanskogo suspilstva ta jogo vpliv na legitimnist' ta effektivnist' derzhavnogo upravlinnya. Derzhavne budivnictvo. 2009. № 2. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/DeBu_2009_2_43.pdf (data zvernennya: 08.11.2020).

SHaj R. Problemi funkcionuvannya politichnih partij v Ukraïni ta shlyahi udoskonalennya ihnoï diyalnosti. Visnik Nacionalnogo universitetu "Lvivska politehnika". YUridichni nauki. 2016. № 855. S. 282–286.

Анотація

Мельник Ю. П. Політична відповідальність суб'єктів виборчого процесу. – Стаття.

Проблеми застосування політичної відповідальності як важливого інструменту регулювання та контролю політичного процесу останнім часом посідають одне із центральних місць в сучасному політологічному дискурсі. Багатогранність поняття політичної відповідальності викликає чимало дискусій серед науковців, що викликає неоднакове ставлення до її суб'єктного складу та порядку застосування. Питання легітимації політичної відповідальності заслуговує на додаткову увагу та викликає необхідність проведення подальших досліджень її суб'єктивного складу.

Політична відповідальність суб'єктів виборчого процесу в ракурсі введення у дію нового консолідованого документу – Виборчого кодексу України обґрунтувала актуальність обраної теми дослідження. На основі аналізу легітимних законодавчих актів та досвіду виборів в Україні були виокремлені особливості політичної відповідальності суб'єктів виборчого процесу. Встановлено, що усі суб'єкти виборчого процесу можуть понести ту чи іншу форму політичної відповідальності. Особливістю політичної відповідальності вказаних суб'єктів є наявність політико-правової відповідальності тільки у Центральної виборчої комісії, політичних партій та осіб, які зареєстрували себе в якості кандидатів на конкретних політичних виборах.

На основі проведеного порівняльного аналізу виявлені підстави політичної відповідальності політичних партій і політичних кандидатів, якими є політична бездіяльність, незаконна діяльність, спрямована проти територіальної цілісності та суверенітету, нездійснення програмних передвиборчих обіцянок, аморальна чи неетична поведінка, а санкціями слугують заборона діяльності, анулювання реєстраційного свідоцтва, суспільний осуд, критика з боку ЗМІ, громадських організацій, виборців, суспільства, непереобрання на новий термін, публічне визнання своїх помилок, акції громадської непокори тощо.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що політична відповідальність виборців полягає у здійсненні неправильного політичного вибору та неучасті у виборчому процесі. Усі вказані суб'єкти, офіційні спостерігачі та виборці несуть морально-політичну відповідальність у вигляді дії чи бездіяльності. Відсутність законодавчо передбаченої політико-правової відповідальності у всіх суб'єктів виборчого процесу призводить до підвищеної кількості незначних процесуальних правопорушень під час голосування та підрахунку голосів, недбалого ставлення до виборчого процесу загалом.

Ключові слова: політична відповідальність, суб'єкти політичного процесу.

Summary

Melnik Yu. P. Political responsibility of the subjects of the election process. – Article.

Problems of political responsibility using as an important tool for regulating and controlling the political process have recently occupied one of the central places in modern political discourse. The multifaceted nature of the political responsibility concept provokes a lot of debate among scholars, which creates a different attitude to its subject composition and the order of application. Certainly, the issue of legitimation of political responsibility deserves additional attention and necessitates further research of its subjective composition.

The political responsibility of the election process subjects in the perspective of the new consolidated document introduction – the Electoral Code of Ukraine, justified the relevance of the chosen research topic. Based on the analysis of legitimate legislative acts and the experience of elections in Ukraine, the peculiarities of the political responsibility of the subjects of the election process were singled out. It has been established that all subjects of the electoral process can bear some political responsibility form. The political responsibility peculiarity of these subjects is the presence of political and legal responsibility only in the Central Election Commission, political parties and persons who have registered themselves as candidates in specific political elections.

Based on the comparative analysis, the grounds for political responsibility of political parties and political candidates were identified, which are political inaction, illegal activities directed against territorial integrity and sovereignty, failure to fulfill program campaign promises, immoral or unethical behavior, and sanctions – ban, cancellation of registration public condemnation, criticism from the media, public organizations, voters, society, non-re-election, public recognition of their mistakes, acts of public disobedience, etc.

The study provides grounds to assert that the political responsibility of voters lies in making the wrong political choice and non-participation in the electoral process. All of these entities, official observers and voters bear moral and political responsibility in the action or inaction form. The lack of legally prescribed political and legal responsibility for all subjects of the election process leads to an increased number of minor procedural violations during voting and counting of votes, negligent attitude to the election process as a whole.

Key words: political responsibility, political process subjects.